

УДК 94(430):(477+571)“2005/2015”

Ганна Харлан

канд. іст. наук, мол. наук. співроб.
Інститут історії України НАН України
01001, Україна, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4
E-mail: annaharlan@ukr.net

УКРАЇНА В СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА (2005–2015 рр.)

Статтю присвячено розвитку українсько-німецьких відносин періоду врядування другої «великої», християнсько-ліберальної, та третьої «великої» коаліції на чолі з федеральним канцлером А. Меркель. З метою кращого розуміння еволюції східноєвропейської політики ФРН 2005–2015 рр. використано теоретичні розробки теорії міжнародних відносин, зокрема інтеграційні теорії. Проаналізовано трансформацію основних зовнішньополітичних пріоритетів Німеччини та України впродовж зазначеного періоду. Розкрито механізм узгодження східної політики Німеччини зі східною політикою Європейського Союзу. Показано процес визначення ієрархії пріоритетів ФРН щодо вирішення завдань загальноєвропейської політики і її важливої складової східноєвропейської політики. У висновках зазначається, що події 2013–2016 рр. довели хибність проросійського ухилу східноєвропейської політики ФРН. Тому Німеччина намагається відновити сформований після завершення «холодної війни» європейський порядок, порушений агресивними діями Росії проти України.

Ключові слова: Україна, ФРН, Східна Європа, Європейський Союз, Європейська політика сусідства, «Східне партнерство».

Anna Kharlan

PhD in History, Research Assistant
Institute of History of Ukraine
of the National Academy of Sciences of Ukraine
4, Mykhailo Hrushevskyi Street, Kyiv, 01001, Ukraine
E-mail: annaharlan@ukr.net

UKRAINE IN EASTERN EUROPEAN POLICY OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY (2005–2015)

This article is devoted to the development of Ukrainian-German relations of the governance period of the «great» Christian-liberal and third «great»

coalition, headed by Federal Chancellor Merkel. In order to understand better the evolution of Eastern European policy of Germany 2005–2015, the theories of international relations, including the integration theories were used. The transformation of the main foreign policy priorities of Germany and Ukraine during the given period was analyzed. The mechanism of coordination of the Eastern Policy of Germany with the Eastern policy of the European Union was uncovered. The process of defining a hierarchy of priorities of Germany to address the problems of European politics and its important component Eastern European politics was described. The conclusions indicate that the events of 2013–2016 proved the fallacy of the pro-Russian incline of the Eastern European policy of Germany. Therefore, Germany is trying to restore the European order, formed after the «Cold War», which was violated by the aggressive actions of Russia against Ukraine.

Keywords: *Ukraine, Germany, Eastern Europe, European Union, European Neighbourhood Policy, «Eastern Partnership».*

Україна традиційно посідає одне з центральних місць у східноєвропейській зовнішньополітичній стратегії ФРН. Курс щодо України в контексті східноєвропейської політики Німеччини суттєво змінювався від політики визнання особливого характеру німецько-російських відносин, але з важливим значенням німецько-українських взаємин, як це було за часів Г. Коля, до одновекторної пріоритетності відносин із Росією в період урядування Г. Шредера і врешті-решт до вимушеної корекції німецько-російських та німецько-українських відносин, особливо після російської агресії проти України, за часів канцлерства А. Меркель.

Представники німецької державної еліти задовго до 3 жовтня 1990 р. зрозуміли, що досягнення державної єдності Німеччини, а згодом і об'єднання Європи неможливо реалізувати без забезпечення стабільності і процвітання на Сході континенту. Доказом на користь цього твердження є започаткована В. Брандтом «нова східна політика», яка мала вирішальний вплив на формування позицій щодо Східної Європи його наступників на посаді федерального канцлера. Однак після завершення «холодної війни» та воз'єднання ФРН з НДР відносини Німеччини із східноєвропейськими державами тривалий час перебували в тіні її загальноєвропейської політики. Німеччина зосередила свої зусилля на кількісному розширенні ЄС та якісному поглибленні процесів європейської інтеграції. Натомість політика щодо держав Східної Європи підпорядковувалася необхідності забезпечення стабільності на власних кордонах, адже надмірна кількість мігрантів із східноєвропейських країн могла негативно вплинути на економічну ситуацію в ФРН.

Найбільше за всю історію розширення Європейського Союзу 2004 р., одним із ініціаторів та головним провідником якого стала Німеччина, довело необхідність розробки принципово нових форм взаємодії з країнами Східної Європи. Наслідком цього стало формування та впровадження Європейської політики сусідства, а згодом і програми «Східне партнерство». Тому на 2005–2015 рр. припали не лише кардинальні зміни у східноєвропейській політиці ФРН, а й важливі трансформації всередині Європейського Союзу та за його межами. Фактично на долю федерального канцлера А. Меркель випала місія виправлення фатальних помилок своїх попередників у питаннях другорядності східноєвропейської політики. Особливого значення обрана проблематика набуває з огляду на Революцію Гідності, анексію Криму та гібридну агресію Росії щодо України. Німеччина взяла на себе роль посередника у вирішенні російсько-українського конфлікту. Зважаючи на давні традиції німецько-російських особливих відносин, А. Меркель продемонструвала готовність ФРН захищати власні фундаментальні цінності демократичного устрою навіть ціною збитків для власної економіки.

Українсько-німецькі відносини є одним із важливих напрямів наукових пошуків вітчизняних і зарубіжних дослідників. Упродовж останніх років в Україні з'явилася низка праць, автори яких досліджують питання взаємодії двох держав у контексті європейської інтеграції. Зокрема, варто згадати монографії, присвячені різноманітним питанням відносин держав-членів ЄС з Україною¹, а також ґрунтовні напрацювання провідних українських германістів А.Ю. Мартинова, В.В. Солошенко, С.В. Кондратюка². Роль Німеччини в формуванні спільної позиції ЄС щодо врегулювання російсько-українського конфлікту стала предметом дослідження вченої Т.В. Сидорук³. Німецькі історики та політологи також виявляють значну зацікавленість у вивченні взаємин між Україною та Німеччиною. Особливо цей інтерес посилюється після східного розширення ЄС 2004 р., одним із безпосередніх наслідків якого виявилось певне корегування традиційної концепції німецької зовнішньополітичної стратегії. Крім того, важливу роль у процесі зацікавлення Україною відіграли Помаранчева революція та Революція Гідності, які продемонстрували світовій спільноті прагнення нашої держави долучитися до процесу європейської інтеграції. З огляду на це німецький політолог, колишній керівник Фонду імені Фрідріха Еберта В. Шнайдер-Детерс охарактеризував Україну як своєрідний тимчасовий «вакуум влади» між ЄС та Російською Федерацією. Дослідник обґрунтував твердження про необхідність створення Західною і Східною Європою спільної структури безпеки і зони вільної торгівлі, в якій Росія зможе посісти легітимне місце⁴. Важливими для більш глибокого осмислення особливостей спри-

йняття зарубіжними дослідниками сутності російсько-українського конфлікту є матеріали збірника наукових статей під назвою «Стратегічне становище на Сході», виданого у травні 2014 р. Міжнародним інститутом ліберальної політики у Відні. Причиною підготовки та основною темою переважної більшості розвідок стало розгортання гібридної агресії Росії щодо України⁵.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні специфіки відносин між Україною та Німеччиною впродовж 2005–2015 рр. з урахуванням реалізації зовнішньополітичних ініціатив Європейського Союзу щодо держав Східної Європи та кризи європейської системи безпеки 2013–2016 рр.

Помаранчева революція дала шанс на «перезавантаження» українсько-німецьких відносин. Майже одночасно до влади в Україні та Німеччині прийшли нові лідери, які мали всі шанси вивести співробітництво між двома державами на новий рівень. Уже 28 грудня 2004 р. новообраний Президент України В. Ющенко отримав привітання від федерального канцлера Г. Шредера та Президента ФРН Х. Келлера. Вони висловили сподівання на те, що новий глава української держави сприятиме розвитку українсько-німецьких відносин, зважаючи на євроінтеграційні прагнення України. На церемонії інавгурації новообраного Президента України, що відбулася 23 січня 2005 р., Німеччину представляв Президент Бундестагу В. Тірзе.

Представники української політичної еліти сподівалися на те, що ФРН стане адвокатом України в Європейському Союзі та забезпечить більш активну участь нашої держави в процесі європейської інтеграції. Тому 28 січня 2005 р. у Давосі Президент України В. Ющенко та канцлер ФРН Г. Шредер провели переговори, на яких українська сторона висловила за партнерство України з ЄС та спрощення візового режиму. При цьому німецькими високопосадовцями була схвалена лише перша позиція, другу ж вони рішуче відхилили.

Перший візит 8–9 березня 2005 р. у статусі Президента України В. Ющенко здійснив саме до Німеччини, що є черговим свідченням важливості співпраці ФРН з нашою державою. У перший день цього візиту фракція ХДС/ХСС зробила депутатський запит із вимогою до федерального уряду активізувати німецько-українські відносини з метою надання Україні «зрозумілої європейської перспективи», яка, за переконанням християнських демократів, полягала у створенні зони вільної торгівлі, підтримці Німеччиною вступу України до СОТ, тісному партнерстві та ін. Депутати закликали українське керівництво координувати зовнішню політику з Євросоюзом, зокрема у сфері розв'язання конфліктів, а також здійснювати суворий контроль на кордоні з Молдовою, включно з Придністров'ям. Пропонувалося розширити і полегшити куль-

турний і науковий обмін між обома країнами і тісно співпрацювати у сфері фінансування досліджень⁶.

Виступаючи з промовою в Бундестазі, новообраний український Президент наголосив на важливості підтримки Німеччиною демократії в Україні. Він зазначив, що розраховує на допомогу ФРН у прагненні України до європейської інтеграції. В. Ющенко акцентував увагу на ролі німецько-української парламентської групи в налагодженні політичного діалогу та висловив сподівання на активізацію економічного співробітництва між Україною та Німеччиною. Росія була названа стратегічним українським партнером, констатувалося, що інтеграція України в ЄС і НАТО не спрямована проти інтересів інших держав. Крім того, В. Ющенко пообіцяв ініціювати проведення якісно нових переговорів щодо створення газотранспортного консорціуму⁷.

Під час того ж візиту Президент України поспілкувався з лідером опозиційної фракції ХДС/ХСС А. Меркель і провів переговори з керівником концерну «Даймлер-Крайслер» Н. Йоганінгом щодо встановлення зв'язків між галузевими профспілками України та Німеччини. Невдовзі після цього, 21 березня 2005 р., до Києва прибув міністр закордонних справ ФРН Й. Фішер. Разом зі своїм польським колегою А. Ротфельдом та керівницею українського уряду Ю. Тимошенко, він взяв участь в обговоренні плану дій ЄС — Україна та оцінці його перспектив. Український прем'єр-міністр на цій зустрічі закликала Німеччину підтримати євроінтеграційний курс України.

Ще один важливий для українсько-німецьких відносин захід, що мав назву «Україна після виборів. 120 днів Уряду Ющенко: підсумки та перспективи», відбувся 3 травня 2005 р. у Бундестазі. Ініціаторами його проведення виступили німецько-українська парламентська група, фонд Конрада Аденауера та Німецьке товариство досліджень Східної Європи. Його програмою було заплановано три тематичні блоки, покликані обговорити наступні нагальні питання: 1) економічна програма уряду і подальші перспективи економічного розвитку в Україні; 2) вплив конституційної реформи на політичну систему України; 3) євроінтеграційні очікування України та перспективи їх реалізації.

Захід став своєрідним дискусійним майданчиком для німецьких та українських експертів, які отримали змогу обговорити нові політичні та економічні реалії в Україні після Помаранчевої революції. Тематика, що стосувалася подальших перспектив розвитку України, викликала чималий інтерес у суспільстві та політичних колах Німеччини⁸.

30 травня 2005 р. у Бундестазі відбувся День України, організований Оленою Гофман. На ньому нашу державу представляли лідер Соціалістичної партії О. Мороз та віце-прем'єр-міністр з питань європейської

інтеграції О. Рибачук. Уже 18–19 липня 2005 р. у Берліні відбулося перше засідання Українсько-німецької робочої Групи високого рівня з питань економічного співробітництва.

8 вересня 2005 р. між Росією та Німеччиною був підписаний контракт про побудову газопроводу в обхід території України та Польщі, який мав пролягати через Балтійське море. Лідер ХДС/ХСС А. Меркель, яка мала високі шанси перемогти на дострокових виборах, що були заплановані у ФРН на початку осені, заявила про намір втілити цей проект у життя. Одночасно були проведені переговори щодо проблем та перспектив українсько-німецьких відносин між заступником міністра закордонних справ України В. Огризко та головою Комітету у закордонних справах Бундестагу Ф. Рює.

Восени 2005 р. в Німеччині відбулися дострокові вибори до Бундестагу, причиною яких стала поразка правлячої червоно-зеленої коаліції на земельних виборах до ландтагу Північної Рейн-Вестфалії у травні 2005 р. ХДС/ХСС здобула незначну перевагу над соціал-демократами — різниця складала лише три мандати. 10 жовтня стало відомо, що «велику» коаліцію очолить представник християнських демократів А. Меркель.

Міністром закордонних справ у новому уряді став Ф.-В. Штайнмайер, який відвідав Україну вже 28 лютого 2006 р. У центрі переговорів між ним та українськими високопосадовцями перебували питання підготовки до чергового етапу українсько-німецьких урядових консультацій. За переконанням української дослідниці В.В. Солошенко, цей візит «засвідчив підтримку реформаторського курсу нашої держави з боку нового уряду Німеччини»⁹. Черговий візит до Берліна український Президент здійснив 3–4 жовтня 2006 р. В. Ющенко провів переговори з Президентом ФРН Х. Келлером, під час яких просив підтримати Україну в питанні підписання Угоди про асоціацію під час головування Німеччини в структурах ЄС упродовж першого півріччя 2007 р. Тоді ж голова нашої держави отримав премію «Квадрига» за участь у демократичних перетвореннях в українському суспільстві.

Однак Німеччина під час свого головування в ЄС протягом перших шести місяців 2007 р. визначила пріоритетним завданням реалізацію Європейської політики сусідства, яка стала ініціативою Європейської комісії, спрямованою на інституціоналізацію різних напрямків співробітництва Європейського Союзу, сприяння більш інтенсивним зв'язкам між партнерами, проте не передбачала можливостей для повноцінного членства. Причому формулювання МЗС ФРН «зближення через переплетення» нагадувало «зміни через зближення» часів «нової східної політики» В. Брандта. Вадю Європейської політики сусідства стала відсутність диференціації «сусідів Європи» і «європейських сусідів», до кола яких належать Україна, Білорусь і Молдова.

Спробою Євросоюзу виправити недоліки цього курсу, пов'язані з відсутністю чітких інтеграційних перспектив, стала програма «Східне партнерство», розробка та впровадження якої припали на період 2008–2009 рр. Оскільки зазначені ініціативи ЄС ніколи не позиціонувалися як перший крок на шляху приєднання до спільноти, більшість «європейських сусідів» виявилися недостатньо зацікавленими у виконанні умов, які поставив перед ними Євросоюз. У той час німецькі експерти наголошували на появі в країнах «Східного партнерства» фрустрації, зумовленої незрозумілою позицією ЄС у політиці розширення, а також невідповідністю конкретних пропозицій Євросоюзу їхнім очікуванням¹⁰.

Отже, «Східне партнерство» запропонувало Україні, Молдові й, у перспективі після скасування режиму санкцій, Білорусі асоціацію, тобто максимально близькі відносини без гарантій їхнього членства в Євросоюзі. Саме така політична настанова й ускладнила процес адаптації програми ЄС «Східне партнерство» до реалій, які склались у Європі після російської агресії 2014–2016 рр. проти України.

На початку лютого 2007 р. В. Ющенко був присутній на Мюнхенській конференції з питань безпеки. Лише тоді український Президент вперше зустрівся з німецьким канцлером, що свідчить про невідповідність прагнень української політичної еліти щодо участі України в європейській інтеграції позиціям лідерів провідних європейських держав, а також ситуації, що склалася в ЄС після найбільшого за всю історію розширення. На тому етапі для Німеччини ключовими питаннями була адаптація країн Центральної Європи, а також частково Західних Балкан та забезпечення тіснішої європейської інтеграції завдяки запровадженню спільної європейської грошової одиниці — євро. За цих умов пострадянські країни Східної Європи, а саме Україна, Молдова та Білорусь об'єктивно перебували на узбіччі цього процесу. Реально східноєвропейська політика Німеччини цього часу була підпорядкована більшій важливості одночасного забезпечення кількісного розширення Євросоюзу та якісного поглиблення процесу європейської інтеграції.

Тому цілком природним виглядає той факт, що 26 травня 2008 р. на Бухарестському саміті НАТО А. Меркель виступила проти надання Україні та Грузії перспектив для членства в НАТО. Через декілька місяців, 21 липня 2008 р. федеральний канцлер вперше від початку свого урядування здійснила робочий візит до України. Під час переговорів із тодішнім українським Президентом В. Ющенко та прем'єр-міністром Ю. Тимошенко А. Меркель підтвердила свою позицію щодо перспектив інтеграції України до ЄС і НАТО. Власне, це був другий візит А. Меркель до України. Вперше вона відвідала нашу державу як міністр екології та ядерної безпеки у квітні 1996 р. з нагоди 10-річчя аварії на ЧАЕС.

На тому етапі, як і в 1990-х рр., Україна у свідомості представників німецької державної еліти залишалася державою з масштабними екологічними і соціальними проблемами, дуже далекою від європейських стандартів¹¹.

Отже, висока інтенсивність політичних контактів на міждержавному рівні підтверджувала значимість українського чинника в східноєвропейській політиці ФРН. Проте за часів «великої» коаліції (2005–2009 рр.) суттєвий вплив на цю політику мали соціал-демократи як рівноправні коаліційні партнери християнських демократів на чолі з А. Меркель. Натомість у 2009–2013 рр. за часів християнсько-ліберальної коаліції більш помітним був проукраїнський курс лідера вільних демократів і міністра закордонних справ у цьому складі уряду А. Меркель — Г. Вестервелле. Однак, йому також не вдалося перетворити Україну на системоутворюючий чинник східноєвропейської політики ФРН цього часу.

Упродовж 2009–2013 рр. головним на порядку денному відносин між Україною та ЄС залишалося питання підготовки до підписання Угоди про асоціацію. Німецькі високопосадовці наголошували на низці завдань, виконання яких не тільки проголошувалося необхідною умовою підписання документа, але й часто вважалося значно важливішим, ніж офіційне приєднання до ЄС. Німеччина зі свого боку намагалася координувати цей процес. Наприклад, 10 жовтня 2013 р. Німецько-український форум очолив експерт із східноєвропейських досліджень Р. Лінднер. В інтерв'ю виданню «Голос України» він наголосив на своєму намірі «одночасно агітувати за підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і апелювати до українського уряду щодо вирішення тих проблем, які ще існують»¹². На тому етапі Україні не обіцяли навіть віддаленої перспективи вступу до Євросоюзу. Адже після того, як 1 липня 2013 р. 28-м членом Євросоюзу стала Хорватія, було накладено мораторій на подальше розширення спільноти щонайменше до 2025 р. Таке рішення цілком узгоджується з позицією ХДС/ХСС щодо необхідності періоду консолідації Європейського Союзу та обмеженості його можливостей у прийнятті нових членів. Єдиною з парламентських політичних сил ФРН, яка безпосередньо підтримала ідею вступу нашої держави до ЄС, стала Вільна демократична партія, що зафіксовано в положеннях її програмних документів 2009 та 2013 рр. Проте в результаті чергових федеральних виборів 2013 р. вільні демократи не змогли подолати 5% бар'єр і тому ВДП більше не входить до Бундестагу.

10–11 жовтня 2013 р. міністр закордонних справ ФРН Г. Вестервелле взяв участь у київській конференції «Східного партнерства», на якій обговорювалися актуальні питання українсько-німецьких відносин та

європейської інтеграції України, насамперед у контексті підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС під час Вільнюського саміту «Східного партнерства». Високопосадовець досить позитивно оцінив досягнутий Україною прогрес у здійсненні внутрішніх реформ та підтвердив підтримку Німеччиною європейської інтеграції України, «успіх якої має важливе значення для всієї Європи». За підсумками круглого столу було підписано Спільну заяву, в якій зазначалося, що Угода є «ключовим інструментом модернізації України відповідно до європейської моделі, посилення спільних цінностей демократії та верховенства права, досягнення найвищих європейських стандартів життя українських громадян»¹³.

На тому етапі Німеччина продовжувала узгоджувати власну східну політику із зовнішньополітичним курсом ЄС щодо Східної Європи. Дипломатичні механізми такого погодження були різноманітними. Насамперед, використовувався потенціал «Веймарського трикутника» (Німеччина, Польща, Франція плюс Україна) та апарат Верховного представника Євросоюзу з питань спільної зовнішньої і безпекової політики. Утім, навіть до російської агресії в Україні 2014 р. ці заходи були недосконалими та недостатніми для ефективного забезпечення системного підходу до східноєвропейської політики як ФРН, так і ЄС.

29 листопада 2013 р. відбувся Вільнюський саміт «Східного партнерства», під час якого не було підписано заплановану Угоду про асоціацію і зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Федеральний канцлер А. Меркель особисто висловила Президенту В. Януковичу своє розчарування його позицією. Проте тоді найважливішою проблемою для німецького лідера залишалося повернення до формату «великої» коаліції та підписання договору з соціал-демократами, які увійшли до складу федерального уряду за результатами чергових виборів.

Події в Україні сколихнули світову спільноту, примусивши замислитись над посиленням контролю за безпекою у світі. На початку 2014 р. відбулася 50-та щорічна конференція з питань безпеки у Мюнхені (31 січня — 2 лютого), на якій Німеччина прийняла рішення щодо розширення участі у військових операціях за кордоном. Намагаючись сприяти владнанню протистояння на українських теренах, спричиненого політичною кризою, федеральний канцлер А. Меркель 17 лютого 2014 р. у Берліні провела зустріч з лідерами української опозиції В. Кличком та А. Яценюком, обговоривши з ними шляхи врегулювання ситуації. Подібну зустріч також можна розцінювати як один з проявів легітимізації української опозиції європейськими політиками вищого рангу, визнання її одним із носіїв влади в умовах, що склалися на той час в Україні. Два дні по тому в Парижі відбулася зустріч А. Меркель з Президентом Франції

Ф. Олландом, де ключовою темою обговорення також було українське питання.

6 березня 2014 р. на засіданні Європейської Ради канцлер ФРН підтримала рішення про запровадження трьох рівнів санкцій щодо Російської Федерації, спричиненого анексією Криму. Перш за все було оголошено про перенесення саміту «Великої сімки» до Брюсселю замість проведення запланованого саміту «Великої вісімки» в Сочі і призупинення лібералізації візового режиму між Євросоюзом та Росією. Третій рівень передбачав застосування економічних санкцій. Унаслідок цього уряд канцлера А. Меркель опинився під потужним тиском бізнес-еліт ФРН, зацікавлених у торговельно-економічних відносинах із Росією.

Важливою віхою у спробах врегулювати ситуацію в Україні стало підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Оскільки фактична українська влада, з метою стабілізації ситуації у державі, наполягала на швидкому укладенні Угоди, а західноєвропейські лідери вказували на необхідність обрання легітимного президента, підписання цього документу було розділене на дві частини — політичну та економічну. Перша частина, що складається з Преамбули, Статті 1 та Розділів I, II і VII, була підписана 21 березня 2014 р. прем'єр-міністром України А. Яценюком. З боку Євросоюзу її підписали Президент Ради ЄС Г. ван Ромпей, Президент Європейської комісії Ж.-М. Баррозу і голови 28 держав, що входять до ЄС. Другу частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом 27 червня 2014 р. у Брюсселі підписав новообраний Президент України П. Порошенко. Вона включає Розділи III, IV, V, VI, додатки та протоколи¹⁴.

Паралельно з підписанням політичної частини Угоди з ЄС німецькі високопосадовці активно намагалися врегулювати російсько-український конфлікт. Так, 22–23 березня 2014 р. міністр закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмайер здійснив візит у Донецьк, де обговорив варіанти мирного розв'язання цього протистояння. Ситуація, що склалася в Україні, спричинила встановлення більш прохолодних відносин між Німеччиною та Росією. Зокрема, у зв'язку із запровадженням санкцій проти останньої в Лейпцигу не відбувся німецько-російський «Петербурзький форум», проведення якого було заплановане на 23–24 квітня 2014 р.

Водночас «українська криза» активно обговорювалася представниками фракцій Бундестагу. Так, 8 квітня 2014 р. «Ліві» направили запит до федерального уряду з вимогою надати роз'яснення щодо перспектив укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом¹⁵. Розгорнуту відповідь на вказаний депутатський запит федеральний уряд надав тільки 24 квітня¹⁶. Натомість українська влада в цей час

намагалася заручитися підтримкою Німеччини, щоб змусити Росію виконувати досягнуті домовленості. Зокрема, це стосувалося положень Женевської угоди від 17 квітня 2014 р., спрямованої на деескалацію конфлікту. Під час візиту до Відня 6 травня 2014 р. в. о. міністра закордонних справ України А. Дециця під час переговорів з міністром закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайером піднімав питання щодо покарання Російської Федерації за грубе порушення вказаної угоди. Бойові дії на Сході України перебували в центрі обговорення під час зустрічі федерального канцлера А. Меркель і Президента Франції Ф. Олланда 10 травня 2014 р. Декілька днів по тому, 13 травня 2014 р. до Києва прибув міністр закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайер, який виступив посередником у переговорах з проросійськими сепаратистами, намагаючись примусити їх скласти зброю.

Напередодні президентських виборів в Україні Німеччина зажадала від Росії визнання їх результатів, про що було повідомлено 20 травня 2014 р. під час візиту до Берліна в.о. міністра закордонних справ України А. Дециці. Крім того, ФРН взяла на себе організацію переговорів про долю газових боргів Києва перед Москвою, які пройшли в Берліні 26 травня 2014 р. між представниками Росії, ЄС та України. Тоді розмова зайшла у «глухий кут». Згодом, 30 травня 2014 р. у Берліні відбулися також переговори між канцлером А. Меркель та прем'єр-міністром України А. Яценюком щодо справедливої ціни на газ для України.

У червні–липні 2014 р. продовжилися переговори щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. Зокрема, з цього приводу 26 червня відбулася зустріч Президента України П. Порошенка та міністра закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайєра. Учасники обговорили деталі мирного плану. А 2 липня збройний конфлікт на Сході України став предметом обговорення на рівні міністрів закордонних справ України, Росії і ФРН у Берліні.

1 липня 2014 р. депутати від фракції «Лівих» направили до федерального уряду запит під назвою «Вплив Української кризи на НАТО і майбутнє його відносин із Російською Федерацією». За переконанням представників партії, «українська криза» спричинила в НАТО обговорення реакції Альянсу на незаконну анексію Криму Російською Федерацією та дестабілізацію в регіоні. Також зазначалося, що анексія Криму порушила Будапештський меморандум, яким 1994 р. Росія, Велика Британія і США гарантували територіальну цілісність України. Подальші дії РФ вкрай дестабілізували ситуацію в Україні¹⁷.

Чергові консультації міністрів закордонних справ ФРН, Франції, Росії і України щодо врегулювання конфлікту на Сході України, які проходили 17 серпня 2014 р., не дали результатів. 23 серпня 2014 р. А. Меркель

вперше після 2008 р. відвідала Україну. У центрі переговорів з українським керівництвом перебували питання політичного вирішення «української кризи». На думку експерта Німецького товариства зовнішньої політики Ш. Майстра, цей візит свідчить про зміни в німецькій східній політиці¹⁸.

Переговори у «нормандському форматі» відбулись у Мінську 5 вересня 2014 р. За їх підсумками було підписано угоду про двостороннє припинення вогню, звільнення всіх заручників, покращення гуманітарної ситуації на Сході України, відведення збройних формувань. У рамках сприяння забезпеченню економічної стабільності України, 8 січня 2015 р., під час візиту до Берліна прем'єр-міністра України А. Яценюка, федеральний канцлер А. Меркель пообіцяла виділити кредит у 500 млн. євро. Невдовзі, 12 січня 2015 р., у Берліні пройшли переговори міністра закордонних ФРН Ф.-В. Штайнмайера, міністра закордонних справ Франції Л. Фабіуса, міністра закордонних справ Росії С. Лаврова та міністра закордонних справ України П. Клімкіна, на яких обговорювалися умови врегулювання конфлікту на Донбасі.

19 січня 2015 р. фракція «Лівих» направила черговий запит до федерального уряду. Цього разу депутатів цікавили питання захоплення землі в Україні. У тексті документу зазначено, що конфлікт в Україні використовується з метою розпродажу родючих земель, в якому беруть участь закордонні концерни і фірми. За переконанням депутатів, українські землі використовуватимуться для вирощування ГМО, заборонених в ЄС. Депутати наголошують на тому, що в Україні здійснюється активна купівля земель іноземними, в тому числі німецькими, юридичними особами. Хоча в Україні діє мораторій на продаж землі до 1 січня 2016 р., проте його обходять за допомогою лізингової системи за підтримки українського уряду, який натомість отримує кредити від міжнародних фінансових інститутів. У фінансуванні цих купівель прямо або опосередковано міг брати участь і федеральний уряд Німеччини, зокрема, через деякі міністерства, які надають підтримку низці спільних українсько-німецьких та українсько-європейських проектів у сфері сільського господарства¹⁹.

Таким чином, у 2014–2015 рр. українська проблематика, як і під час Помаранчевої революції 2004 р., викликала інтерес серед різних фракцій Бундестагу. Найбільшими активними виявилися посткомуністи, які неодноразово демонстрували свою підтримку російської політики. Так, упродовж зазначеного періоду представники фракції «Лівих» направили федеральному уряду понад 13 запитів, які так чи інакше стосувалися подій в Україні. Серед них варто виділити звернення щодо збройної активності на Сході України, підтримки федеральним урядом заплано-

ваної поліцейської місії на українській території, з приводу політики ФРН, ЄС, США і НАТО щодо «української кризи», щодо дій МЗС ФРН у розв'язанні конфлікту в Україні, перспектив розвитку Інституту російських і східноєвропейських досліджень.

Чергове засідання міністрів закордонних справ країн «нормандської четвірки» щодо Мінських угод відбулося 21 січня 2015 р. у Берліні. Незважаючи на це, ситуація на Донбасі продовжувала загострюватися. Умови відновлення мирного процесу на Сході України також обговорювалися 6 лютого 2015 р. у Києві під час візиту федерального канцлера А. Меркель та Президента Франції Ф. Олланда.

7 лютого 2015 р. А. Меркель, виступаючи на 51-й Мюнхенській конференції з безпеки, наголосила, що прагне «безпеки в Європі разом з Росією, а не проти Росії. Вона повинна зробити внесок для розв'язання Української кризи. Росія продемонструвала неповагу не тільки до територіальної цілісності і суверенності України, але і до основ міжнародного права. Не можна допустити нового поділу Європи. Водночас федеральний уряд виключає ідею поставок зброї Україні. Розв'язати конфлікт на Сході України воєнним шляхом неможливо, у регіоні надто багато зброї. Таким чином, необхідно здійснити дипломатичні кроки для реалізації Мінських домовленостей»²⁰.

12 лютого 2015 р. в Мінську за участю ФРН, Франції, України та Росії відбулися 17-годинні переговори. У результаті «Мінська-2» затверджено комплекс заходів, спрямованих на виконання минулорічних вересневих Мінських домовленостей, та прийнято спільну декларацію на підтримку цих заходів. Як виявилось впродовж наступних днів, підписані домовленості та декларація не стали запорукою миру на Сході України. Усупереч неодноразовим порушенням бойовиками режиму припинення вогню, запровадження якого планувалося з 15 лютого, А. Меркель продовжує наполягати на виконанні Мінських домовленостей. На думку федерального канцлера, бої за Дебальцево означають не повну поразку Мінська-2, а лише підтвердження тези про неможливість розв'язання конфлікту на Сході України воєнним шляхом.

У врегулюванні конфлікту на Сході України канцлер ФРН А. Меркель дотримується «подвійної стратегії»: не виключаючи запровадження нових санкцій щодо Росії, наголошує на необхідності продовжувати діалог: «Німецький уряд, європейський уряд, Німеччина та Франція спільно не залишать зусиль здійснити все можливе для того, щоб Україна могла розвиватися власним шляхом, зберегла територіальну цілісність, але також ми зробимо все для того, щоб мати підстави повторювати: ми хочемо, щоб Росія стала нашим партнером, ми хочемо робити це разом з Росією, а не проти Росії», — заявила А. Меркель, виступаючи 18 лютого 2015 р. на партійному з'їзді Християнсько-демократичного союзу²¹.

Однак про повернення Росії до участі в самітах провідних індустріальних держав не йдеться. Про це федеральний канцлер заявила ще 15 січня 2015 р. в інтерв'ю «Frankfurter Allgemeine Zeitung». За словами А. Меркель, «Велика сімка», а раніше «Велика вісімка», завжди були ціннісними співтовариствами. Анексія Криму та події на Сході України є серйозними порушеннями спільних цінностей. Європа не може скасувати санкції щодо Росії, поки не будуть усунені їхні причини. Водночас федеральний канцлер підкреслила, що «економічна дестабілізація Росії — не в інтересах ФРН. Вона не є метою Німеччини»²².

6 березня 2015 р. відбулися переговори «нормандської четвірки» в Берліні. Центральними темами обговорень стали відведення важких озброєнь зі Сходу України та реалізація Мінських домовленостей. У контексті врегулювання конфлікту на Сході України відбувався активний обмін візитами між Україною та ФРН на рівні міністрів закордонних справ. Так, активну позицію у розв'язанні конфлікту на Сході України від самого початку зайняв глава німецького МЗС Ф.-В. Штайнмаєр. В інтерв'ю «Handelsblatt», опублікованому 5 березня, міністр заявив: «Я не розраховую на тривалу ізоляцію Росії від Європи. Навіть якщо на досягнення політичного розв'язання конфлікту підуть довгі роки і навіть десятиліття, ми повинні зробити все, що в наших силах, щоб його врегулювати»²³. Політик підкреслив, що економічні санкції необхідні для того, щоб підштовхнути Росію за стіл переговорів, однак перемир'я, а особливо мир, не можна наблизити просто шляхом виявлення побажань або запровадження санкцій²⁴.

Таким чином, представники федерального уряду все більше схилилися до думки, що найкращим із найгірших сценаріїв розвитку подій може стати заморожування конфлікту на Сході України за прикладом Придністров'я. Однак необхідно враховувати той факт, що будь-який заморожений конфлікт все одно потребуватиме врегулювання, а багатрічні зусилля, спрямовані на розв'язання Придністровського конфлікту, досі не увінчалися успіхом.

Період з березня по жовтень 2015 р. ознаменувався низкою важливих заходів та переговорів між представниками вищих ешелонів влади України та Німеччини, у центрі яких перебувала проблема врегулювання збройного конфлікту, а також процес реформування українського законодавства в контексті стабілізації політичної та економічної ситуації у країні й наближення до вимог ЄС.

Так, під час голосування за ратифікацію Угод про асоціацію ЄС з Україною, Грузією і Молдовою в німецькому Бундестазі, яке відбувалося 26 березня 2015 р., був присутній голова Верховної Ради України В. Гройсман. Переважною більшістю голосів угоди було ратифіковано.

Показово, що за прийняття такого рішення проголосували не лише представники правлячої коаліції (СДПН і ХДС/ХСС), але й опозиційна фракція «Союз 90/Зелені». Проти висловилися лише посткомуністи з Лівой партії²⁵. У той же день голова Верховної Ради України зустрівся з міністром закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайером, головою комітету Бундестагу у справах ЄС Г. Кріхбаумом та керівником українсько-німецької міжпарламентської групи дружби К.-Г. Вельманном.

Під час загострення ситуації на Донбасі, 13 квітня 2015 р. у Берліні відбулася зустріч міністрів закордонних справ Німеччини, Франції, Росії та України. Невдовзі, 14–15 квітня 2015 р., у Любеку міністри закордонних справ країн «Великої сімки» (Німеччини, Франції, Італії, Великої Британії, Канади, США, Японії) оголосили про підтримку зусиль Німеччини і Франції щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. Під час візиту до Москви, що відбувся 10 травня 2015 р. і був приурочений до заходів із вшанування пам'яті загиблих у Другій світовій війні, А. Меркель констатувала, що між Німеччиною та Росією існують глибокі розбіжності в оцінках політики останньої щодо подій в Україні. Три дні по тому, 13 травня 2015 р. у Берліні німецький канцлер провела зустріч з Президентом України П. Порошенком, на якій сторони обговорили проблеми виконання тринадцяти умов Мінських домовленостей.

Крім активної участі у переговорному процесі, Німеччина дбала про фінансову підтримку для України і розвивала співпрацю в освітньо-культурній сфері. Зокрема, 29 травня 2015 р. міністр закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайер, під час візиту в Україну, підтвердив намір виділити 500 млн. євро кредиту. А 3 червня 2015 р. в Берліні відбулась перша конференція Німецько-української комісії істориків. У черговий раз проблема санкцій проти Росії була обговорена в Берліні 4 червня 2015 р. під час візиту міністра закордонних справ України П. Клімкіна, де українська сторона виступила ініціатором їх пролонгації.

У червні–липні 2015 р. продовжилася подальша ратифікація Німеччиною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, досягнувши свого завершення 22 липня, коли ФРН передала документи про ратифікацію угод між ЄС та Грузією, Молдовою і Україною на зберігання до депозитарію при Генеральному секретареві Ради ЄС²⁶. Упродовж цього періоду заступниця голови Верховної Ради України О. Сироїд виступила в Бундестазі зі знаковою промовою, в якій зацентувала увагу німецьких парламентарів на тому, що події на Донбасі є не лише українською кризою, а справжньою війною проти цивілізованого світу, яка відбувається на східному кордоні України.

Переговори за участю Німеччини, які відбулися впродовж серпня–жовтня 2015 р., були зосереджені навколо проблеми дотримання поло-

жень мінських угод. Зокрема, 24 серпня 2015 р. у Берліні відбулася зустріч канцлера ФРН А. Меркель, Президента Франції Ф. Олланда і Президента України П. Порошенка щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. Проблема виконання Мінських угод також стала предметом обговорення під час зустрічі міністрів закордонних справ Німеччини, України, Франції, Росії 12 вересня 2015 р. у Берліні. Крім того, розглядалася можливість проведення 2 жовтня засідання глав держав. Воно відбулося в Парижі у «нормандському форматі» за присутності федерального канцлера А. Меркель, Президента Франції Ф. Олланда, Президента Росії В. Путіна, Президента України П. Порошенка.

6 жовтня 2015 р. Київ відвідала делегація бундестагу ФРН, яку очолював голова німецько-української міжпарламентської групи, член комітету в закордонних справах Бундестагу, член фракції ХДС/ХСС К.-Г. Вельманн. Напередодні фракція ХДС/ХСС оприлюднила документ під назвою «За активну європейську політику щодо України», зміст якого переконливо свідчить про підтримку України з боку німецької правлячої партії²⁷. Метою візиту було обговорення особливостей участі Верховної Ради України у процесі законодавчого забезпечення реалізації Мінських угод.

Після Революції Гідності потреба радикального перегляду інерційних традицій східноєвропейської політики ФРН 1990–2013 рр. стала ще більш нагальною. Ставка на особливі німецько-російські відносини, як це переконливо довела російська агресія на Донбасі та анексія Криму, себе не виправдала з огляду на забезпечення миру і стабільності в Європі. Санкційний інструмент, який ФРН, як й інші країни ЄС і США, аби не втратити авторитет, були вимушені вжити щодо РФ, можна вважати асиметричним застосуванням відносно «м'якого» впливу на жорсткі силові дії Кремля. У 2014–2015 рр. А. Меркель мала підтримку німецького суспільства в питанні санкцій проти РФ, хоча проти цього кроку були німецькі підприємці, орієнтовані на торговельно-економічні зв'язки з Росією. Тому санкційний режим є швидше тактичним, аніж стратегічним способом впливу на Росію. Попри це, в 2014–2015 рр. східноєвропейська політика ФРН і ЄС була доповнена більш активною політикою не лише щодо України, а й щодо Білорусі й Молдови. Поки що це лише тенденція, яка залежить від динаміки змін популярності А. Меркель, адже Німеччина зазнала збитків від кризи з мігрантами та неоднозначних рішень щодо використання Туреччини в ролі «дверей», які мають захищати ЄС і ФРН від біженців. Пряме втручання РФ шляхом «гібридної агресії» у справи України додатково ускладнило процес європейської інтеграції нашої держави. Натомість Білорусь, запропонувавши Мінськ як місце зосередження дипломатичних зусиль з урегулювання

конфлікту на Донбасі, поліпшила політичні відносини з ЄС. Проте, Молдова також має територіальні проблеми з Придністров'ям, що ускладнює реалізацію європейської інтеграції цієї держави.

На нашу думку, однією з ключових проблем східноєвропейської політики ФРН і Євросоюзу залишається неспроможність надати країнам «нової Східної Європи», насамперед Україні, реальну перспективу вступу до ЄС. Натомість увага зосереджується на виконанні низки завдань, які мають політично та економічно наблизити країни «Східного партнерства» до спільноти. Зрозуміло, що така обмежена участь у процесі європейської інтеграції не відповідає українським інтересам. На вересень 2017 р. у ФРН заплановані чергові федеральні вибори, тому «велика коаліція» поки що не готова до рішучих змін своєї східноєвропейської політики, зокрема, щодо максимально можливої підтримки України. Зважаючи на це, тема переосмислення концептуальних засад східноєвропейської політики ФРН є предметом подальших досліджень.

¹ Україна в Європі: контекст міжнародних відносин / А.І. Кудряченко (ред.). — К.: Фенікс, 2011. — 632 с.; Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / А.І. Кудряченко (ред.). — К.: Фенікс, 2009. — 544 с.

² *Мартинов А.Ю.* Зовнішньополітичні пріоритети християнсько-ліберальної коаліції Федеративної Республіки Німеччини (2009-2013 роки) // Україна-Європа-Світ. Збірник наукових праць. — 2013. — Вип. 11. — С. 161–168; *Його ж.* Зовнішня політика ФРН за часів другої «великої коаліції»: основні напрями і результати (2005–2009 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки / С.В. Віднянський (відп. ред.). — К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. — Вип. 23. — С. 192–209; *Його ж.* Німецька громадська думка щодо політичної трансформації в Україні (2012–2015 рр.) // Україна — Європа — Світ. — 2015. — Вип. 15. — С. 169–177; *Солошенко В.В.* Політика зближення України з Європейським Союзом (погляд з Німеччини) // Віче. — 2009. — № 22. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1743/>; *Кондратюк С.В.* Європейська політика об'єднаної Німеччини. — К.: Профі, 2008. — 264 с.

³ *Сидорук Т.В.* Позичії держав-членів ЄС щодо російсько-українського конфлікту // Вісник Львівського університету. Серія: «Міжнародні відносини». — 2015. — Вип. 36. — Ч. 3. — С. 13–19; *Її ж.* Роль Німеччини у формуванні спільної позиції ЄС щодо російсько-українського конфлікту // Стратегічні пріоритети. — 2015. — Вип. № 3(36). — С. 33–37.

⁴ *Schneider-Deters W.* Die Ukraine: Machtvakuum zwischen Russland und der Europäischen Union. — Berlin: BWV Verlag, 2. Auflage, 2014. — 649 s.

⁵ *Reiter E.* (Hrsg). Die Strategische Lage im Osten der EU. — Wien: Internationales Institut für Liberale Politik Wien Semmering, 2014. — 267 s.

⁶ Antrag der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Für eine klare europäische Perspektive der Ukraine. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/5021. — 08.03.2005. — 4 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505021.pdf>

⁷ Виступ Президента України Віктора Ющенка у німецькому Бундестазі // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/481.html>.

⁸ Дні України в німецькому Бундестазі. Українсько-німецький форум // ГО «Українсько-Німецький Форум». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://unf.org.ua/ua/cms/achievements/dates/2008_ua_days.

⁹ Солошенко В.В. Політика зближення України з Європейським Союзом (погляд з Німеччини) // Віче. — 2009. — № 22. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1743/>.

¹⁰ Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft. Positionspapier der Expertengruppe Östliche Partnerschaft // DGAPStandpunkt. — 2012. — № 1. — 4 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/20492>.

¹¹ Merkel A. Erklärung der Bundesregierung — Zehn Jahre Tschernobyl, abgegeben von Bundesministerin Dr. Merkel vor dem Deutschen Bundestag. 02. Mai 1996. Bulletin der Bundesregierung // Die Bundesregierung. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/1990-1999/1996/34-96_Merkel.html.

¹² Райнер Лінднер: «Ми активно агітуватимемо за підписання угоди про асоціацію» // Голос України. — 10 жовтня 2013. — № 189 (5689). — С. 20.

¹³ Спільна заява за підсумками круглого столу з обговорення стану готовності до підписання Угоди про асоціацію та поглиблену всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС, а також першочергових завдань на шляху Європейської інтеграції України // Голос України. — 16 жовтня 2013. — № 193 (5693). — С. 2.

¹⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

¹⁵ Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu... und der Fraktion DIE LINKE. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/1083. — 08.04.2014. — 2 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/010/1801083.pdf>

¹⁶ Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu... und der Fraktion DIE LINKE. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/1221. — 24.04.2014. — 8 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/012/1801221.pdf>

¹⁷ Kleine Anfrage der Abgeordneten Jürgen Trittin... und der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN. Implikationen der Ukraine-Krise auf die NATO und deren künftige Beziehungen zur Russischen Föderation. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/2029. — 01.07.2014. — 8 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/021/1802198.pdf>

¹⁸ Німеччина прокидається — краще пізно, ніж ніколи // День. kyiv.ua. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://m.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/nimechchina-prokidaietsya-krashche-pizno-nizh-nikoli>.

¹⁹ Kleine Anfrage der Abgeordneten Niema Movassat... und der Fraktion DIE LINKE. Landgrabbing in der Ukraine. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/3774. — 19.01.2015. — 8 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/037/1803774.pdf>

²⁰ Merkel A. Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der 51. Münchner Sicherheitskonferenz // Die Bundesregierung. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2015/02/2015-02-07-merkel-sicherheitskonferenz.html;jsessionid=1F82EEF4BF4319489ECB45B68B6B6294.s1t2>.

²¹ Merkel: Russland soll wieder unser Partner werden // Europa Objektiv. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europaobjektiv.com/nachrichten/nachrichten_703.html.

²² Merkel gibt Russland keine Chance auf G7-Teilnahme // Handelsblatt. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/keine-wertegemeinschaft-merkel-gibt-russland-keine-chance-auf-g7-teilnahme/11236820.html>.

²³ Steinmeier setzt auf Verhandlungen mit Russland // Handelsblatt. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/ukraine-konfliktsteinmeier-setzt-auf-verhandlungen-mit-russland/11459016.html>.

²⁴ Там само.

²⁵ Як у Бундестазі обговорювали асоціацію України з ЄС // Deutsche Welle. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dw.com/uk>.

²⁶ Німеччина депонувала ратифікаційні грамоти щодо угод про асоціацію між ЄС та Грузією, Україною і Молдовою // День. kyiv.ua. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/news/240715-nimechchyna-deponuvala-ratyfikaciynu-gramotu-pro-asociaciyu-ukrayiny-z-yes>.

²⁷ Für eine aktive Europäische Ukraine-politik. CDU CSU. Fraktion im deutschen Bundestag. 30. September 2015. — 4 s. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cducsu.de/en/download/file/fid/47345>

REFERENCES

1. Antrag der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Für eine klare europäische Perspektive der Ukraine. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15-5021, 08.03.2005. Retrieved from <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505021.pdf> [in German].

2. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu... und der Fraktion DIE LINKE. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18-1221, 24.04.2014. Retrieved from <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/012/1801221.pdf> [in German].

3. Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft. Positionspapier der Expertengruppe Östliche Partnerschaft. (2012). *DGAPstandpunkt*, no.1. Retrieved from <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/20492> [in German].

4. Dni Ukrainy v nimets'komu Bundestazi. Ukrains'ko-nimets'kyj forum. Retrieved from http://unf.org.ua/ua/cms/achievements/dates/2008_ua_days [in Ukrainian].

5. Für eine aktive Europäische Ukraine-politik. CDU CSU. Fraktion im deutschen Bundestag. 30. September 2015. Retrieved from <http://www.cducsu.de/en/download/file/fid/47345> [in German].

6. Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu... und der Fraktion DIE LINKE. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18-1083, 08.04.2014. Retrieved from <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/010/1801083.pdf> [in German].

7. Kleine Anfrage der Abgeordneten Niema Movassat... und der Fraktion DIE LINKE. Landgrabbing in der Ukraine. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18-3774., 19.01.2015. Retrieved from <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/037/1803774.pdf> [in German].

8. Kleine Anfrage der Abgeordneten Jürgen Trittin... und der Fraktion BÜNDNIS 90-DIE GRÜNEN. Implikationen der Ukraine-Krise auf die NATO und deren künftige Beziehungen zur Russischen Föderation. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18-2029, 01.07.2014. Retrieved from <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/021/1802198.pdf> [in German].

9. Kondratiuk, S.V. (2008). *Yevropejs'ka polityka ob'iednanoi Nimechchyny*. Kyiv: Profi [in Ukrainian].

10. Martynov, A.Yu. (2013). Zovnishn'opolitychni priorytety khrystians'ko-liberal'noi koalitsii Federatyvnoi Respubliky Nimechchyny (2009–2013 roky) [Foreign Policy Priorities of Christian-Liberal Coalition of the Federal Republic of Germany (2009–2013)]. *Ukraina-Yevropa-Svit*, 11, 161–168 [in Ukrainian].

11. Martynov, A.Yu. (2014). Zovnishnia polityka FRN za chasiv druhoi «velykoi koalitsii»: osnovni napriamy i rezul'taty (2005–2009 rr.) [The Foreign Policy of Germany during the Second Big Coalition: Main Trends and Results (2005–2009)]. *Mizhnarodni zv'iazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky - International Relations of Ukraine: scientific searches and findings*. S.V. Vidnyanskyj (Ed.), 23, 192–209 [in Ukrainian].

12. Martynov, A.Yu. (2015). Nimets'ka hromads'ka dumka schodo politychnoi transformatsii v Ukraini (2012–2015 rr.) [German Public Opinion on Political Transformation in Ukraine (2012–2015)]. *Ukraina — Yevropa — Svit*, 15, 169–177 [in Ukrainian].

13. Merkel, A. Erklärung der Bundesregierung - Zehn Jahre Tschernobyl, abgegeben von Bundesministerin Dr. Merkel vor dem Deutschen Bundestag. 02. Mai 1996. Bulletin der Bundesregierung. Retrieved from http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/1990-1999/1996/34-96_Merkel.html [in German].

14. Merkel, A. Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der 51. Münchner Sicherheitskonferenz. Retrieved from <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2015/02/2015-02-07-merkel-sicherheitskonferenz.html>; jsessionid=1F82EEF4BF4319489ECB45B68B6B6294.s1t2 [in German].

15. Merkel gibt Russland keine Chance auf G7-Teilnahme. Retrieved from <http://www.handelsblatt.com/politik/international/keine-wertegemeinschaft-merkel-gibt-russland-keine-chance-auf-g7-teilnahme/11236820.html> [in German].

16. Merkel: Russland soll wieder unser Partner werden. Retrieved from http://europaobjektiv.com/nachrichten/nachrichten_703.html [in German].

17. Nimechchyna deponovala ratyfikatsijni hramoty schodo uhod pro asotsiatsiiu mizh YeS ta Hruziieiu, Ukrainoiu i Moldovoiu. Retrieved from <http://www.day.kiev.ua/uk/news/240715-nimechchyna-deponovala-ratyfikaciyu-gramotu-pro-asociaciyu-ukrayiny-z-yes> [in Ukrainian].

18. Nimechchyna prokydaiet'sia — krasche pizno, nizh nikoly. Retrieved from <http://m.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/nimechchina-prokidaietsya-krashche-pizno-nizh-nikoli> [in Ukrainian].

19. Rajner Lindner: My aktyvno ahituvatymemo za pidpysannia uhody pro asotsiatsiiu. (2013). *Holos Ukrainy*, 189 (5689), 20 [in Ukrainian].

20. Reiter, E. (Hrsg). (2014). *Die Strategische Lage im Osten der EU*. Wien: Internationales Institut für Liberale Politik Wien Semmering [in German].

21. Schneider-Deters, W. (2014). *Die Ukraine: Machtvakuum zwischen Russland und der Europäischen Union*. Berlin: BWV Verlag, 2. Auflage [in German].

22. Soloshenko, V.V. (2009). Polityka zblyzhennia Ukrainy z Yevropejs'kym Soюзom (pohliad z Nimechchyny). *Viche*, no.22. Retrieved from <http://www.viche.info/journal/1743/> [in Ukrainian].

23. Spil'na zaiava za pidsumkamy kruhloho stolu z obhovorennia stanu hotovnosti do pidpysannia Uhody pro asotsiatsiiu ta pohlyblenu vseokhopliuiuchu zonu vil'noi torhivli z YeS,

a takozh pershocherhovykh zavdan' na shliakhu Yevropejs'koi intehratsii Ukrainy. (2013). *Holos Ukrainy*, 193 (5693), 2 [in Ukrainian].

24. Steinmeier setzt auf Verhandlungen mit Russland. Retrieved from <http://www.handelsblatt.com/politik/international/ukraine-konflikt-steinmeier-setzt-auf-verhandlungen-mit-russland/11459016.html> [in German].

25. Sydoruk, T.V. (2015). Pozytsii derzhav-chleniv YeS schodo rosij's'ko-ukrains'koho konfliktu [The Positions of the EU's Member States Concerning the Russian-Ukrainian Conflict]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriia mizhnarodni vidnosyny*, 36, 13–19 [in Ukrainian].

26. Sydoruk, T.V. (2015). Rol' Nimechchyny u formuvanni spil'noi pozytsii YeS schodo rosij's'ko-ukrains'koho konfliktu [The Role of Germany in Shaping the EU Common Position on the Russian-Ukrainian Conflict]. *Stratehichni priorityty*, 3(36), 33–37 [in Ukrainian].

27. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropejs'kym Soiuzom, Yevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27.06.2014. Retrieved from http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

28. *Ukraina v Yevropi: kontekst mizhnarodnykh vidnosyn*. (2011). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].

29. *Ukraina v Yevropi: poshuky spil'noho majbutn'oho*. (2009). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].

30. Vystup Prezydenta Ukrainy Viktora Yuschenka u nimets'komu Bundestazi. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/news/481.html> [in Ukrainian].

31. Yak u Bundestazi obhovoriuvaly asotsiatsiiu Ukrainy z YeS. Retrieved from <http://www.dw.com/uk> [in Ukrainian].